

Skuteczna ochrona konsumentów a gwarancje procesowe przedsiębiorców

Glosa do wyroku TS z 21 grudnia 2016 r. w sprawie C-119/15
*Biuro podróży „Partner” sp. z o.o. sp.k. w Dąbrowie Górniczej
przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów*

Spis treści

- I. Uwagi wprowadzające
- II. Główne tezy wyroku TS
- III. Zagadnienie prawne będące przedmiotem pierwszego pytania prejudycjalnego
  1. Przebieg sprawy przed SA w Warszawie
  2. Opinia Rzecznika Generalnego
  3. Motywy wyroku TS
  4. Ocena stanowiska TS
- IV. Wyrok TS a uchwała SN z 20 listopada 2015 r., sygn. III CZP 17/15
- V. Wyrok TS a art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów
- VI. Uwagi końcowe

I. Uwagi wprowadzające

Przedmiotem glosy jest wyrok TS¹, w którym sąd ten wypowiedział się na temat zgodności z prawem unijnym (z dyrektywą 93/13², dyrektywą 2009/22³ oraz z Kartą praw podstawowych UE⁴) regulacji krajowej, na podstawie której stosowanie postanowień wzorców umów o treści identycznej lub tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru takich postanowień wzorców umowy może zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu⁵.

Przenosząc powyższe na grunt przepisów polskich (które były zresztą bezpośrednio przedmiotem badania przez TS w komentowanym wyroku), istota problemu sprowadzała się do pytania, czy w przypadku wydania prawomocnego wyroku stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia we wzorcu umowy stosowanym przez danego przedsiębiorcę i umieszczeniu go

¹ Wyr. TS z 21.12.2016 r. w sprawie C-119/15 Biuro podróży „Partner” sp. z o.o. sp.k. w Dąbrowie Górniczej przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (ECLI:EU:C:2016:987; dalej: wyrok TS).

² Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (OJ L 95, 21.4.1993, p. 29–34; dalej: dyrektywa 93/13).

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (OJ L 110, 1.5.2009, p. 30–36; dalej: dyrektywa 2009/22).

⁴ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (OJ C 326, 26.10.2012, p. 391–407; dalej: Karta praw podstawowych UE).

⁵ Wyr. TS, pkt 22.

w rejestrze klauzul abuzywnych⁶ dopuszczalnym byłoby przypisanie innym przedsiębiorcom, wykorzystującym w swoich wzorcach lub umowach tożsame lub identyczne postanowienia, lecz nie będących stroną takiego wyroku, stosowanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów (praktyki o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik⁷).

Wyrok TS należy uznać za istotny z kilku powodów. Po pierwsze, mimo iż zapadł na tle pytań prejudycjalnych zadanych przez sąd rozpatrujący sprawę z powództwa spółki prowadzącej działalność w sektorze usług turystycznych (odwołującej się od decyzji Prezesa UOKiK, nakładającej nań karę pieniężną), odnosi się do wykładni przepisów unijnych, w tym w szczególności do przepisów dyrektywy 93/13. Motywy takiego orzeczenia mają więc znaczenie dla obrotu konsumenckiego w ogólności, bez względu na branżę, gdyż zawierają istotne wskazówki interpretacyjne dla oceny zgodności z prawem unijnym (a także wykładni w zgodzie z prawem unijnym) poszczególnych rozwiązań prawnych stanowiących implementację dyrektywy 93/13 oraz dyrektywy 2009/22, we wszystkich państwach Unii Europejskiej. Zarazem nakreślają kierunek, w jakim w przyszłości może się rozwijać orzecznictwo TS w obszarze regulacji mających na celu ochronę konsumentów.

Po drugie, jakkolwiek *prima facie* mogłoby się wydawać, że najważniejsze motywy wyroku TS znacząco odbiegają od argumentacji zaprezentowanej w opinii Rzecznika⁸, to bliższa analiza opinii Rzecznika i wyroku TS prowadzi do wniosku, że w istocie zawierają one wiele punktów stykających.

Po trzecie, wyrok TS wydany został w odpowiedzi na pytania prejudycjalne skierowane przez SA w Warszawie⁹. Odnosi się zatem bezpośrednio do przepisów polskiego systemu prawnego, choć należy pamiętać, że zapadł już po reformie systemu abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy dokonanej w 2015 r.¹⁰, która weszła w życie z dniem 17 kwietnia 2016 r.¹¹. Po tej dacie, kontrola abstrakcyjna dokonywana jest w ramach postępowania administracyjnego prowadzonego przez Prezesa UOKiK¹², choć decyzje Prezesa UOKiK podlegają następczej kontroli sądowej¹³. Do dnia 16 kwietnia 2016 r. kontrola ta następowała natomiast w ramach postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, a więc na podstawie – uchylonych obecnie¹⁴ – art. 479³⁶–479⁴⁵ k.p.c.¹⁵. Ponadto, zgodnie z – również uchylonym obecnie – art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów stanowiło godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy¹⁶, polegające na stosowaniu postanowień wzorców umowy,

⁶ Rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (dalej: rejestr klauzul abuzywnych) prowadzony przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK) na podstawie art. 479⁴⁵ § 2 ustawy stawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.; dalej: k.p.c.).

⁷ Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2007 Nr 50, poz. 331 ze zm.; dalej uokik).

⁸ Opinia Rzecznika Generalnego Henrika Saugmandsgaarda ØE przedstawiona w dniu 2.06.2016 r. Sprawa C-119/15 Biuro podróży „Partner” Sp. z o.o., Sp. komandytowa w Dąbrowie Górniczej przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (ECLI:EU:C:2016:387; dalej: opinia Rzecznika).

⁹ Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny (dalej: SA w Warszawie).

¹⁰ Ustawa z 5.08.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 1634; dalej: nowelizacja uokik).

¹¹ Art. 12 nowelizacji uokik.

¹² Art. 23a–23d oraz art. 99a–99f uokik; zgodnie z art. 23d uokik: „Prawomocna decyzja o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone ma skutek wobec przedsiębiorcy, co do którego stwierdzono stosowanie niedozwolonego postanowienia umownego oraz wobec wszystkich konsumentów, którzy zawarli z nim umowę na podstawie wzorca wskazanego w decyzji”.

¹³ Art. 81–85 uokik oraz art. 479²⁸–479³⁵ k.p.c.

¹⁴ Należy zaznaczyć, że w świetle art. 12 nowelizacji uokik, art. 2 pkt 2 tego aktu w zakresie uchylanego art. 479⁴⁵ k.p.c., wchodzi w życie po upływie 10 lat od dnia wejścia w życie nowelizacji uokik.

¹⁵ Zgodnie z uchylonym obecnie art. 479⁴² § 1 k.p.c.: „W razie uwzględnienia powództwa przez sąd w sentencji wyroku przytacza treść postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone i zakazuje ich wykorzystywania”. Natomiast zgodnie z uchylonym obecnie art. 479⁴³ k.p.c.: „Wyrok prawomocny ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisu uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2”.

¹⁶ Warto dodać, że zgodnie z nową treścią art. 24 ust. 2 *in principio* uokik, obowiązującą od dnia 17 kwietnia 2016 r., przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się nie tylko godzące w nie sprzeczne z prawem zachowanie przedsiębiorcy, ale również takie, które jest sprzeczne z dobrymi obyczajami.

które zostały wpisane do rejestru klauzul abuzywnych. Co jednak istotne, w świetle przepisów intertemporalnych zawartych w nowelizacji uokik¹⁷, przez okres 10 lat od daty wejścia jej w życie, do postanowień wzorców umowy, które zostały wpisane do rejestru klauzul abuzywnych, stosowane będą zarówno przepisy k.p.c., jak i przepisy uokik w dotychczasowym brzmieniu¹⁸.

W kontekście polskich regulacji, nie bez znaczenia jest również fakt, że wyrok TS zapadł już po wydaniu uchwały SN z 2015 r.¹⁹, w której SN dokonał wykładni przepisów k.p.c. regulujących problematykę rozszerzonej skuteczności prawomocnego wyroku uznającego postanowienie wzorca za niedozwolone²⁰. W istocie więc TS odpowiadał na pierwsze pytanie prejudycjalne²¹ SA w Warszawie, które przedstawiało hipotetyczny stan prawny, jaki mógłby obowiązywać w Polsce (lub innych państwach członkowskich). Mówiąc ściślej, wspomniane pytanie prejudycjalne oparte zostało o – przyjmowane przez część polskiej doktryny i orzecznictwa – założenie, zgodnie z którym prawomocny wyrok uznający postanowienie wzorca umowy za niedozwolone, w aspekcie podmiotowym działa nie tylko przeciwko pozwanemu przedsiębiorcy, lecz także przeciwko wszystkim innym przedsiębiorcom²². Takie założenie (taki wariant interpretacyjny przepisów k.p.c.) zdezaktualizowało się jednak wobec podjęcia uchwały SN z 2015 r. Niemniej pojawia się pytanie o wpływ wyroku TS na wykładnię – uchylonych obecnie – przepisów k.p.c., przyjętą we wspomnianej uchwale SN i w konsekwencji na wykładnię – również uchylonego obecnie – art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik. Warto również rozważyć znaczenie wyroku TS w kontekście modelu abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umowy obowiązującego w Polsce od dnia 17 kwietnia 2016 r.

II. Główne tezy wyroku TS

Główną tezę wyroku TS w zakresie pierwszego pytania prejudycjalnego jest stwierdzenie, że art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 1 i 2 dyrektywy 2009/22 należy w świetle art. 47 Karty praw podstawowych UE interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu, pod warunkiem – czego zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego – że przedsiębiorcy temu przysługuje skuteczny środek prawny zarówno przeciwko decyzji uznającej tożsamość porównywanych postanowień, obejmujący kwestię, czy – przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie – owe postanowienia są materialnie identyczne,

¹⁷ Art. 7–12 nowelizacji uokik.

¹⁸ Art. 9 nowelizacji uokik. W uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw projektu (druk nr 3662, str. 27 i 28, Sejm VII kadencji; dalej: uzasadnienie nowelizacji uokik) wskazano, że: „W związku z koniecznością ustalenia wzajemnej relacji przepisów obecnie obowiązujących i przepisów projektowanych, całkowicie zmieniających model kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umów, przyjęto, że prowadzony na podstawie dotychczasowych przepisów rejestr niedozwolonych klauzul będzie funkcjonował przez 10 lat od dnia wejścia w życie ustawy. W stosunku do klauzul wpisanych do rejestru Prezes UOKiK będzie orzekał o stosowaniu praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów), nie dłużej jednak niż przez 10 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, z uwzględnieniem wydanych w tym zakresie orzeczeń sądowych, w szczególności uchwały Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 17/15 oraz wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-119/15”. Pozyskano z: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/57BB3F7DA2124E0FC1257E8200440367/%24File/3662.pdf>.

¹⁹ Uchwała składu 7 sędziów SN z 20.11.2015 r., III CZP 17/15 (OSNC 2016 Nr 4, poz. 40, str. 1; dalej: uchwała SN z 2015 r.).

²⁰ Art. 365 § 1, art. 366 k.p.c., oraz uchylone obecnie art. 479⁴³ w zw. z art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.

²¹ Wyr. TS, pkt 21 ppkt 1.

²² Wyr. SN z 12.02.2014 r., sygn. III SK 18/13 (LEX nr 1448753) i przywołane tam rozbieżne orzecznictwo i wypowiedzi doktryny; uchwała SN z 2015 r.

zwłaszcza pod względem wywoływanych przez nie szkodliwych dla konsumentów skutków, jak i przeciwko decyzji ustalającej w danym wypadku kwotę kary pieniężnej²³.

Warto zaznaczyć, że TS odpowiedział również na drugie pytanie prejudycjalne skierowane przez SA w Warszawie²⁴, związane z wątpliwościami co do zakresu zawartego w art. 267 akapit 3 TFUE²⁵ pojęcia „sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego”, występującymi na gruncie polskiej procedury cywilnej. SA w Warszawie wskazał, że źródłem tych wątpliwości są odmienne podejścia co do kwalifikowania skargi kasacyjnej jako środka zaskarżenia w rozumieniu art. 267 akapit 3 TFUE²⁶.

Zgodnie z pierwszym z nich, w świetle polskiej procedury cywilnej „sądem ostatniej instancji” w rozumieniu art. 267 akapit 3 TFUE będzie odpowiednio SN w sprawach, w których od orzeczenia sądu drugiej instancji przysługuje skarga kasacyjna (sprawy kasacyjne) lub sąd drugiej instancji (sąd okręgowy albo sąd apelacyjny) w sprawach w których nie przysługuje skarga kasacyjna (sprawy niekasacyjne)²⁷.

Zgodnie z drugim stanowiskiem, „sądem ostatniej instancji” w świetle art. 267 akapit 3 TFUE, a zatem sądem zobowiązanym do zadania pytania prejudycjalnego, w postępowaniu cywilnym zawsze będzie (zarówno w sprawach kasacyjnych, jak i niekasacyjnych) sąd drugiej instancji, a więc sąd okręgowy lub sąd apelacyjny. Takie stanowisko oparte jest na założeniu, że skarga kasacyjna z uwagi na cele, zakres i ograniczenia nie stanowi „środka zaskarżenia”, o którym mowa w art. 267 akapit 3 TFUE²⁸.

TS wyjaśnił, powołując się przy tym na swoje dotychczasowe orzecznictwo w tej materii²⁹, że sąd okręgowy lub sąd apelacyjny, których orzeczenia mogą stać się przedmiotem skargi kasacyjnej powinny być kwalifikowane jako sądy krajowe, których orzeczenia podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego³⁰. Oznacza to, że skarga kasacyjna przysługująca stronom w postępowaniu cywilnym, mimo ograniczeń i ścisłych warunków uprawniających do jej wniesienia, powinna być traktowana jako środek zaskarżenia w rozumieniu art. 267 akapit 3 TFUE. Rozumując na zasadzie *a contrario*, należałoby również uznać, że w sprawie, w której od orzeczenia sądu okręgowego lub sądu apelacyjnego nie przysługuje skarga kasacyjna, sądy te w świetle art. 267 akapit 3 TFUE powinny być kwalifikowane jako sądy krajowe, których orzeczenia nie podlegają

²³ Warto zaznaczyć, że w opinii Rzecznika zaproponowana została inna konkluzja i odmienna propozycja odpowiedzi na zadane przez SA w Warszawie pytanie prejudycjalne. Zgodnie z pkt 90 opinii Rzecznika: „Mając powyższe na względzie, proponuję, aby Trybunał odpowiedział w następujący sposób na pierwsze pytanie prejudycjalne zadane przez Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny: Dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z art. 1 i 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów i z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniom krajowym przewidującym nałożenie kary pieniężnej na przedsiębiorcę, który stosuje w swych umowach zawieranych z konsumentami postanowienia wzorców umów uważane za tożsame z postanowieniami uznanymi już za nieuczciwe i wpisanymi z tego tytułu do jawnego rejestru, mimo że ów przedsiębiorca nie brał udziału w postępowaniu prowadzącym do stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowień zawartych w tym rejestrze”. Jednak co ciekawe, już w pierwszym zdaniu swojego wprowadzenia, Rzecznik zaznacza, że orzeczenie sądowe stwierdzające nieuczciwy charakter postanowienia zawartego w umowie konsumenckiej może mieć wiążący charakter jako precedens prawny (opinia Rzecznika, pkt 1).

²⁴ Wyr. TS, pkt 21 ppkt 2.

²⁵ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (J C 326, 26.10.2012, p. 47–390; dalej: TFUE).

²⁶ Wyr. TS, pkt 49.

²⁷ Postanowienie SA w Warszawie z 19.11.2014 r., sygn. VI ACa 165/14 (dalej: postanowienie SA w Warszawie). Pozyskano z: https://www.iws.org.pl/pliki/files/ACA%20_165_2014_1.pdf

²⁸ Ibidem.

²⁹ Wyr. TS, pkt 52. Zob. też wyr. TS z 16.12.2008 r. w sprawie C-210/06 (ECLI:EU:C:2008:723), pkt 76 i przytoczone tam orzecznictwo TS.

³⁰ Wyr. TS, pkt 54.

zaskarżeniu według prawa wewnętrznego³¹, z czym może się wiązać obowiązek skierowania do TS pytania prejudycjalnego.

Przedmiotem glosy będzie problematyka związana z pierwszym pytaniem prejudycjalnym rozpatrzonym przez TS.

III. Zagadnienie prawne będące przedmiotem pierwszego pytania prejudycjalnego

1. Przebieg sprawy przed SA w Warszawie

Wyrok TS zapadł na kanwie sprawy toczącej się przed SA w Warszawie. Decyzją Prezesa UOKiK działanie przedsiębiorcy, polegające na stosowaniu postanowień wzorców umowy, które zostały wpisane do rejestru klauzul abuzywnych, uznane zostało za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, określoną w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik³². Z tego tytułu na podstawie art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik wymierzona została kara pieniężna³³. W uzasadnieniu wydanej decyzji Prezes UOKiK stwierdził (zgodnie z ugruntowaną linią orzecniczą Prezesa UOKiK w tym zakresie), że za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów może być uznane posługiwanie się postanowieniami wzorca umowy, które zostały wpisane do rejestru klauzul abuzywnych, bez względu na to czy wpis dotyczy tego przedsiębiorcy, przeciwko któremu jest prowadzone postępowanie, czy też innego przedsiębiorcy³⁴. Od decyzji Prezesa UOKiK przedsiębiorca wniósł odwołanie do SOKiK³⁵, które zostało oddalone³⁶. SOKiK podzielił w całości pogląd Prezesa UOKiK co do rozszerzonej skuteczności wpisu do rejestru klauzul abuzywnych, uznając, że postanowienia zawarte we wzorcu umowy, który był wykorzystywany przez przedsiębiorcę są tożsame z innymi klauzulami niedozwolonymi wpisanymi do wspomnianego rejestru w stosunku do innych przedsiębiorców³⁷. W efekcie uznał, że przedsiębiorca dopuścił się praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, która została określona w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, w związku z czym istniała podstawa do wymierzenia mu kary pieniężnej, zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik³⁸. Od wyroku SOKiK przedsiębiorca wniósł apelację do SA w Warszawie, który powziął wątpliwości w przedmiocie wykładni art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik w świetle regulacji prawa unijnego³⁹. W efekcie, SA w Warszawie postanowieniem z 19 listopada 2014 r. (postanowienie SA w Warszawie) zwrócił się w tym zakresie z pytaniem prejudycjalnym do TS⁴⁰. Ściśle rzecz ujmując, sąd ten zmierzał do ustalenia czy przepisy prawa unijnego należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie takiemu wariantowi interpretacyjnemu przepisów krajowych, który szeroko ujmuje

³¹ Wyr. TS, pkt 54.

³² Wyr. SA w Warszawie z 22.03.2017 r., sygn. VI ACa 165/14 (Legalis nr 1683484; dalej: wyrok SA w Warszawie).

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem. Jak wynika z treści tego wyroku, w uzasadnieniu decyzji Prezes UOKiK wskazał również, że: „Dla uznania, że określona klauzula jest niedozwolonym postanowieniem umownym wpisanym do rejestru klauzul niedozwolonych wystarczy stwierdzenie, że mieści się ona w hipotezie klauzuli wpisanej uprzednio do rejestru i nie jest konieczna literalna zgodność porównywalnych klauzul. Czynnikiem przesądzającym o podobieństwie dwóch klauzul powinien być zamiar, cel, jakiemu ma służyć kwestionowane postanowienie. Jeśli cel utworzenia spornej klauzuli odpowiada celowi sformułowania klauzuli uznanej za niedozwoloną, oba zapisy można uznać za tożsame”.

³⁵ Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK).

³⁶ Wyr. SA w Warszawie.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem. Zob. też postanowienie SA w Warszawie.

zakres rozszerzonej prawomocności wyroku – uznającego w ramach tzw. kontroli abstrakcyjnej postanowienie wzorca za niedozwolone i zakazującego ich stosowania – zarówno od strony podmiotowej (objęcie skutkami wyroku podmiotów, które nie były stronami postępowania o uznanie postanowień wzorca za niedozwolone), jak i od strony przedmiotowej (objęcie skutkami nie tylko tych samych, lecz także takich samych postanowień wzorca), a w konsekwencji przyjmuje szerszy zakres stosowania normy zawartej w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik⁴¹. Chciał też wiedzieć czy w sprzeczności ze wskazanym wariantem interpretacyjnym nie stoją zasady wynikające z prawa unijnego, w tym prawo do bycia wysłuchanym przewidziane w art. 47 Karty praw podstawowych UE⁴².

2. Opinia Rzecznika Generalnego

W dniu 2 czerwca 2016 r. w związku z pytaniami prejudycjalnymi SA w Warszawie, przedstawiona została opinia Rzecznika, który w zakresie pierwszego pytania przypomniał, że ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania⁴³. Uznał, że system, który wiąże z orzeczeniami wydanymi w ramach kontroli abstrakcyjnej skutek *erga omnes* i pozwalający na nałożenie na przedsiębiorców znacznych kar pieniężnych, byłby w stanie zapewnić wysoki poziom ochrony konsumentów, gdyż skutecznie i szybko przeciwdziałałby stosowaniu postanowień uznanych za nieuczciwe, jak również analogicznych postanowień mających podobny ujemny wpływ na konsumentów⁴⁴. Podniósł też, że taki system uniemożliwiałby obejście przepisów za pomocą niewielkich – mających redakcyjny i stylistyczny charakter – zmian zakazanych już postanowień⁴⁵. Mimo licznych zalet i korzyści dla konsumentów wynikających z takiego modelu, Rzecznik uznał, że taki system nie stoi w zgodzie z wymogami wynikającymi z dyrektywy 93/13, rozpatrywanymi w świetle Karty praw podstawowych UE⁴⁶. Za takim stanowiskiem przemawiała konieczność równoważenia z jednej strony praw i interesów konsumentów wymagających ochrony, z drugiej zaś – uprawnień i gwarancji procesowych, mających zapewnić przedsiębiorcom rzeczywistą możliwość obrony ich praw⁴⁷. Rzecznik słusznie wskazał, że postanowienie uznane za niedozwolone w kontroli abstrakcyjnej nie zawsze musi mieć taki charakter w przypadku kontroli indywidualnej, a więc wówczas, gdy brane są pod uwagę szczególne okoliczności danej sprawy⁴⁸. Z kwestią tą powiązał natomiast ściśle – wywodzone m.in. z art. 47 Karty praw podstawowych UE – prawo przedsiębiorcy do bycia wysłuchanym⁴⁹. Rzecznik podkreślił, że prawo to powinno być zapewnione zarówno w postępowaniu administracyjnym, jak i w postępowaniu sądowym⁵⁰. Ponadto powinno gwarantować każdej osobie możliwość

⁴¹ Postanowienie SA w Warszawie.

⁴² Wyr. SA w Warszawie.

⁴³ Opinia Rzecznika, pkt 39 zd 1. Wyrok TS, pkt 28. Zob. też orzecznictwo TS przytoczone w przypisie 20 opinii Rzecznika.

⁴⁴ Opinia Rzecznika, pkt 40.

⁴⁵ Ibidem, pkt 40 *in fine*.

⁴⁶ Ibidem, pkt 42.

⁴⁷ Ibidem, pkt 42–71 oraz pkt 90.

⁴⁸ Ibidem, pkt 43–57. W uproszczeniu można powiedzieć, że w przypadku kontroli abstrakcyjnej badany jest określony wzorec umowy, jednakże zasadniczo w oderwaniu od skonkretyzowanego stosunku prawnego. Z tego powodu wnioski wynikające z analizy postanowień (wzorca) umowy językowo tożsamych mogą być różne w zależności od „trybu” kontroli. Teoretycznie więc tożsame językowo postanowienie uznane za abuzywne w kontroli abstrakcyjnej może być uznane za uczciwe w kontroli incydentalnej i odwrotnie. Natomiast w ramach kontroli incydentalnej dokonywana jest wykładnia oświadczeń woli stron umowy, ustalana jest normatywna treść umowy i badane są pozostałe okoliczności sprawy, w tym okoliczności przed zawarciem umowy (co można określić mianem materialnej przejrzystości umowy), np. wykonanie obowiązków informacyjnych itd.

⁴⁹ Opinia Rzecznika, pkt 58. Zob. też opinia Rzecznika, pkt 59–71.

⁵⁰ Ibidem, pkt 61 zd 1. Zob. też orzecznictwo TS przytoczone w przypisie 50 opinii Rzecznika.

skutecznego przedstawienia jej stanowiska przed wydaniem jakiegokolwiek decyzji, która mogłaby niekorzystnie wpłynąć na jej interesy, tak aby właściwy organ był w stanie użytecznie uwzględnić wszystkie elementy mające znaczenie dla sprawy⁵¹.

W tym kontekście jako kluczowe należy ocenić prawo do zanegowania nieuczciwego charakteru postanowień, które stosuje on w swych umowach zawieranych z konsumentami, a które w ocenie Rzecznika powinny być przedsiębiorcy zagwarantowane⁵². Po pierwsze, chodzi o możliwość udowodnienia, że szczególne okoliczności towarzyszące zawarciu danej umowy były różne od okoliczności będących przedmiotem oceny w kontroli abstrakcyjnej⁵³. Po drugie, przedsiębiorca powinien mieć możliwość podniesienia zarzutów mających charakter faktyczny lub prawny, które z jakiegokolwiek powodu nie zostały podniesione w toku wcześniejszego postępowania polegającego na kontroli abstrakcyjnej, z czym wiąże się również możliwość naprawienia ewentualnych błędów popełnionych w toku tego postępowania przez innego przedsiębiorcę⁵⁴. Przedsiębiorca powinien mieć zatem możliwość udowodnienia, że sporne postanowienie nie stwarza w szczególnych okolicznościach znaczącej nierównowagi ze szkodą dla konsumenta, poprzez wykazanie zwłaszcza, że szkodliwy skutek tego postanowienia zostaje zrównoważony innymi postanowieniami tej samej umowy lub obniżoną ceną zapłaconą przez konsumenta⁵⁵ – w istocie chodzi więc o możliwość wykazania, że w konkretnych okolicznościach danego przedsiębiorcy postanowienie nie ma charakteru nieuczciwego.

3. Motywy wyroku TS

W kontekście powyższego warto zwrócić uwagę, że mimo ostatecznie odmiennej oceny końcowej w przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego, TS w swoim wyroku (w tym w głównej tezie⁵⁶) mocno nawiązał do argumentów wskazanych w opinii Rzecznika, a odnoszących się do prawa przedsiębiorcy do bycia wysłuchanym⁵⁷. TS uznał, że przedsiębiorca, na którego nałożona ma być kara pieniężna za stosowanie postanowienia uznanego za tożsame z postanowieniem wpisanym do rejestru klauzul abuzywnych, w oparciu o zasadę skutecznej ochrony sądowej, musi dysponować możliwością wniesienia środka prawnego przeciwko nałożeniu takiej kary⁵⁸. Owe prawo do środka prawnego – jak stwierdził TS – musi pozwalać na ocenę zarówno działania uznanego za niedozwolone, jak i wysokości kary pieniężnej ustalonej przez właściwy organ krajowy poprzez powołanie się na nieprzestrzeganie zasady proporcjonalności⁵⁹. W efekcie, ocenie należy poddać treść spornych postanowień w celu ustalenia czy – przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie – są one materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem skutków, jakie wywołują, z tymi wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych⁶⁰. Jednocześnie TS wyraźnie zaznaczył, że do sądu krajowego należy ocena czy przedsiębiorcy

⁵¹ Ibidem, pkt 61 zd 2.

⁵² Ibidem, pkt 58.

⁵³ Ibidem, pkt 62 zd 2.

⁵⁴ Ibidem, pkt 62 zd 3.

⁵⁵ Ibidem, pkt 63 zd 2. Warto dodać, że materialną tożsamość postanowień należy badać przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie, w tym pod względem wywoływanych przez nie szkodliwych dla konsumentów skutków (wyrok TS, pkt 42 oraz pkt 47).

⁵⁶ Wyr. TS, pkt 47.

⁵⁷ Opinia Rzecznika, pkt 58 – 71.

⁵⁸ Wyr. TS, pkt 40 zd 1 oraz pkt 47.

⁵⁹ Ibidem, pkt 40 zd 2, pkt 45 oraz pkt 46.

⁶⁰ Ibidem, pkt 41 i 42.

zapewnione zostały odpowiednie gwarancje procesowe, w tym prawo do bycia wysłuchanym w kształcie nakreślonym przez TS⁶¹. Chodzi o możliwość kwestionowania zarówno zasadności nałożenia kary, jak i jej wysokości⁶². Na gruncie przepisów polskich wymogi te odnoszą się do postępowania administracyjnego prowadzonego przez Prezesa UOKiK, a także do postępowania sądowego toczącego się odpowiednio przed SOKiK, SA i SN.

4. Ocena stanowiska TS

Stanowisko TS *prima facie* mogłoby się wydawać – w szczególności z perspektywy przedsiębiorców oferujących konsumentom swoje usługi lub produkty⁶³ w oparciu o wystandaryzowane wzorce umowy (na zasadzie adhezji) – jako bardzo daleko idące. Wydaje się jednak, że wbrew pozorom motywy TS są dosyć ostrożne i zachowawcze. Analiza wyroku TS prowadzi jedynie do wniosku, że sąd ten nie wyklucza *a priori* zgodności z prawem unijnym przepisów krajowych implementujących przepisy dyrektywy 93/13 oraz dyrektywy 2009/22, w ten sposób, iż stosowanie postanowień wzorców umowy tożsamych lub identycznych z treścią postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych, w konkretnych okolicznościach, może zostać uznane w stosunku do przedsiębiorców, którzy nie byli stroną postępowania, w wyniku którego taki wpis nastąpił, za działanie bezprawne. W konsekwencji takie działanie może stanowić podstawę do nałożenia kary pieniężnej.

Jednak po pierwsze, TS zaznaczył, że posługiwanie się przez innych przedsiębiorców postanowieniem o treści identycznej lub tożsamej z postanowieniem wpisanim do rejestru klauzul abuzywnych może, lecz nie musi stanowić działania bezprawnego. Innymi słowy samo stosowanie takich postanowień przez innych przedsiębiorców nie może być *ipso facto* i *ex lege* kwalifikowane jako zachowanie bezprawne. Jest to zresztą dosyć oczywista konkluzja, mając na uwadze, iż szczególne okoliczności konkretnej sprawy i konkretnego przedsiębiorcy mogą powodować, że stosowanym przez niego postanowieniem nie będzie można przypisać cech nieuczciwości. Po drugie, aby szeroki model abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy uznać za dopuszczalny w świetle prawa unijnego, przedsiębiorcy muszą mieć zapewniony rozległy wachlarz gwarancji procesowych, realizujących zasady sprawiedliwości proceduralnej.

W tym kontekście aktualizuje się też postulat jawności, aktualności⁶⁴ i przejrzystości⁶⁵ rejestru klauzul abuzywnych. Możliwość ukarania przedsiębiorcy, który nie był stroną postępowania zakończonego wpisem określonych postanowień do tego rejestru, a stosującego takie same postanowienia, musi być zatem uzależniona od tego, że miał on możliwość zapoznania się – z odpowiednim wyprzedzeniem – z ich treścią. Zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege certa*, przedsiębiorca musi znać zakres inkryminowanego zachowania. Innymi słowy musi on mieć możliwość ustalenia czy postanowienia, które stosuje lub zamierza stosować w swoich wzorcach są materialnie tożsame z tymi wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych, a w szczególności, czy mogą powodować podobne negatywne dla konsumentów skutki. Jeżeli natomiast w ocenie przedsiębiorcy taka

⁶¹ Ibidem, pkt 43.

⁶² Ibidem, pkt 40, pkt 45 zd 2 i oraz pkt 46.

⁶³ Można się w tym zakresie posłużyć definicją produktu zawartą w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. 2007 nr 171 poz. 1206 ze zm.; dalej: upnpr).

⁶⁴ Wyr. TS, pkt 39.

⁶⁵ Ibidem, pkt 38.

sytuacja nie zachodzi, musi on mieć możliwość wykazania swoich racji w postępowaniu, którego efektem może być nałożenie nań kary pieniężnej. TS bardzo słusznie kładzie więc szczególny nacisk na uprawnienia i gwarancje procesowe przedsiębiorców, o czym warto pamiętać przy okazji wprowadzania wszelkich nowych regulacji, mających na celu ochronę konsumentów, zwłaszcza jeżeli przewidują one możliwość nakładania na przedsiębiorców kar lub innych sankcji.

IV. Wyrok TS a uchwała SN z 20 listopada 2015 r., sygn. III CZP 17/15

Jednym z kluczowym zagadnień, jakie wiążą się z wyrokiem TS, jest analiza wpływu przedstawionej w nim wykładni prawa unijnego (w szczególności przepisów dyrektywy 93/13) na wykładnię przepisów k.p.c., przewidujących rozszerzoną prawomocność wyroków uznających postanowienie wzorca umowy za niedozwolone (w szczególności chodzi o art. 365 § 1, art. 366 k.p.c. oraz o uchylone obecnie art. 479⁴³ w zw. z art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.⁶⁶) oraz na wykładnię uchylonego obecnie art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik⁶⁷. Innymi słowy pojawia się pytanie, czy wykładnia ww. przepisów, przyjęta w uchwale SN z 2015 r., pozostaje aktualna w związku z motywami wyroku TS. Problem ten był już przedmiotem analizy w najnowszym orzecznictwie.

W dwóch orzeczeniach wydanych niedługo po ogłoszeniu wyroku TS, SN wskazał, że wyrok ten nie oznacza, że prawo unijne nakazuje przyjęcie szerokiego skutku wpisu postanowienia do rejestru klauzul abuzywnych, a kwestia ta została pozostawiona prawodawcy krajowemu⁶⁸. Taki pogląd generalnie należy uznać za słuszny. Wszak TS, dokonując wykładni przepisów unijnych, jedynie stwierdził, że określony model abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy jest (byłby) z nimi zgodny⁶⁹, określając przy tym szereg restrykcyjnych warunków w tym zakresie⁷⁰. Jakkolwiek TS w wyroku tym odnosił się w pewnym stopniu do przepisów polskich (gdyż odpowiadał na pytanie prejudycjalne zadane przez polski sąd), nie przesądził, jak te przepisy należy interpretować. W tym kontekście SN wskazał, że sąd krajowy nie ma obowiązku dokonywania prounijnej wykładni art. 24 uokik (w celu zapewnienia zgodności tego przepisu z prawem unijnym) w tym kierunku, by zachowanie przedsiębiorcy opisane w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik uznać za bezprawne z mocy wyłącznie przepisu⁷¹. Stanowisko SN wydaje się słuszne, choć sposób sformułowania argumentacji należy uznać jako niefortunny. Postulat prounijnej wykładni przepisów krajowych⁷² – zwłaszcza

⁶⁶ Z zastrzeżeniem przepisów intertemporalnych zawartych w nowelizacji uokik, zob. przypisy nr 14, 17 i 18.

⁶⁷ Z zastrzeżeniem przepisów intertemporalnych zawartych w nowelizacji uokik, zob. przypisy nr 14, 17 i 18.

⁶⁸ Wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191); postanowienie SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 13/15 (Legalis nr 1715011).

⁶⁹ Wyr. TS, pkt 47.

⁷⁰ Ibidem, pkt 38 – 47.

⁷¹ Wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191); postanowienie SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 13/15 (Legalis nr 1715011). Warto zaznaczyć, że w orzecznictwie SN przyjmuje się, że art. 24 ust. 1 i 2 uokik nie stanowią samodzielnej podstawy prawnej przesądzającej bezprawny charakter działań przedsiębiorcy – SN przyjmuje, że w tym celu koniecznym jest sięgnięcie do innych niż uokik przepisów prawa nakładających na przedsiębiorcę określony obowiązek (nakaz/zakaz) w obrocie konsumenckim [zob. wyrok SN z 12.02.2014 r., sygn. III SK 18/13 (LEX nr 1448753) i tam przywołane orzecznictwo oraz wypowiedzi doktryny w tej materii].

⁷² Wyr. TS z 10.04.1984 r. w sprawie 14/83 (Zbiór Orzeczeń 1984 - 01891; ECLI:EU:C:1984:153), pkt 15 i 26; w pkt 26 tego wyr., TS wskazał, że: „(...) stosując prawo wewnętrzne, a w szczególności przepisy prawa krajowego wprowadzone w celu wykonania dyrektywy 76/207, sądy krajowe są zobowiązane do wykładni prawa krajowego zgodnie z treścią i celem dyrektywy, w celu osiągnięcia rezultatu, o którym mowa w art. 189 akapit trzeci”. Wyr. TS z 27.06.2000 r. w sprawach połączonych: od C-240/98 do C-244/98, Océano Grupo Editorial SA v. Roció Murciano Quintero (C-240/98) i Salvat Editores SA v. José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98), José Luis Copano Badillo (C-242/98), Mohammed Berroane (C-243/98) i Emilio Viñas Feliú (C-244/98) (Zbiór Orzeczeń 2000 I-04941; ECLI:EU:C:2000:346), pkt 31 i 32.

Wyr. TS z 24.01.2012 r. w sprawie C-282/10 (elektroniczny Zbiór Orzeczeń; ECLI:EU:C:2012:33), pkt 24; w pkt 24 tego wyr., TS wskazał, że: „W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że stosując prawo wewnętrzne, sądy krajowe zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, a zatem dostosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Wymóg dokonywania wykładni zgodnej z prawem krajowym jest bowiem nierozdzielnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów (zob.

jeżeli stanowią one implementację prawa unijnego – pozostaje przecież aktualny również na tle art. 24 uokik. Zresztą bezpośrednio na tle dyrektywy 93/13, TS wskazał, że sąd krajowy jest zobowiązany, gdy stosuje przepisy prawa krajowego – zarówno te, które weszły w życie po przyjęciu dyrektywy, jak i te przed jej przyjęciem – do ich interpretowania tak dalece, jak to jest możliwe, zgodnie z literą (brzmieniem) i celem tej dyrektywy⁷³. Chodzi natomiast o to, że przepisy dyrektywy 93/13 i wyroki TS, w tym komentowany wyrok TS nie przesądzają w sposób automatyczny, jaki system obowiązuje w danym kraju – zwłaszcza mając na uwadze, że dyrektywa 93/13 jest dyrektywą minimalnej harmonizacji⁷⁴. Decydują o tym przepisy krajowe, podlegające wykładni sądów krajowych. W Polsce wykładnia taka dokonana została uchwałą SN z 2015 r., w której SN rozstrzygnął występującą od wielu lat rozbieżność w zakresie skutków rozszerzonej prawomocności wyroków uznających postanowienie wzorca umowy za niedozwolone. W aspekcie podmiotowym SN opowiedział się za jednokierunkowym działaniem prawomocności, stwierdzając, że wyrok uwzględniający powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone działa na rzecz wszystkich konsumentów, ale wyłącznie przeciwko pozwanemu przedsiębiorcy⁷⁵. SN dodał, że nie ma potrzeby, aby inne osoby mogły wszczynać na nowo postępowanie o uznanie za niedozwolone postanowienia wzorca umowy o tej samej treści normatywnej przeciwko temu samemu pozwanemu przedsiębiorcy, gdyż skutki wyroku działają na ich rzecz w indywidualnych sporach z tym przedsiębiorcą⁷⁶. Natomiast w aspekcie przedmiotowym SN wskazał, że kluczowe znaczenie ma treść normatywna danego postanowienia, a nie jego brzmienie⁷⁷. Uznanie postanowienia za niedozwolone następuje zatem w ujęciu materialnym – chodzi więc o postanowienia o tożsamej normatywnej treści, które w płaszczyźnie językowej mogą być wyrażone w różny sposób⁷⁸. Podobny wniosek można wywieść z wyroku TS⁷⁹.

Wyrok TS nie stwierdza natomiast, aby wykładnia polskich przepisów stanowiących implementację dyrektywy 93/13, przyjęta ostatecznie przez SN, stała w sprzeczności z prawem unijnym. Nie taki był zresztą przedmiot pytania prejudycjalnego skierowanego do TS. Dlatego, jak słusznie stwierdził SA w Warszawie (zresztą w wyroku wydanym w sprawie, w której wcześniej zadał pytanie prejudycjalne stanowiące przedmiot komentowanego wyroku TS), wykładnia przepisów prawa

w szczególności wyroki: z dnia 5 października 2004 r. w sprawach połączonych od C-397/01 do C-403/01 *Pfeiffer i in.*, Zb. Orz. s. I-8835, pkt 114; z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawach połączonych od C-378/07 do C-380/07 *Angelidaki i in.*, Zb. Orz. s. I-3071, pkt 197, 198; z dnia 19 stycznia 2010 r. w sprawie C-555/07 *Kücükdeveci*, Zb. Orz. s. I-365, pkt 48”.

Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06 (Legalis nr 75466).

⁷³ Wyr. TS z 10.04.1984 r. w sprawie 14/83 (ECLI:EU:C:1984:153), pkt 15 i 26.

Wyr. TS z 27.06.2000 r. w sprawach połączonych: od C-240/98 do C-244/98, *Océano Grupo Editorial SA v. Rocío Murciano Quintero* (C-240/98) i *Salvat Editores SA v. José M. Sánchez Alcón Prades* (C-241/98), *José Luis Copano Badillo* (C-242/98), *Mohammed Berroane* (C-243/98) i *Emilio Viñas Feliú* (C-244/98) (Zbiór Orzeczeń 2000 I-04941; ECLI:EU:C:2000:346), pkt 32;

Wyr. TS z 24.01.2012 r. w sprawie C-282/10 (elektroniczny Zbiór Orzeczeń; ECLI:EU:C:2012:33), pkt 24;

Wyr. TS z 21.12.2016 r. w sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15 (ECLI:EU:C:2016:980) pkt 71.

⁷⁴ Art. 8 dyrektywy 93/13.

⁷⁵ Uchwała SN z 2015 r. W uchwale tej SN wskazał również, że: „Według art. 479⁴³ k.p.c. z rozszerzonej podmiotowo prawomocności materialnej korzysta wyłącznie wyrok uwzględniający powództwo, tj. taki, do którego zmierzają wskazane podmioty, nie przysługuje ona natomiast wyrokowi oddalającemu powództwo, tj. takiemu, który zaspokaja interes pozwanego przedsiębiorcy”.

⁷⁶ Uchwała SN z 2015 r.

⁷⁷ Ibidem. W uchwale tej SN stwierdził też, że: „Przedmiotem uznania za niedozwolone i zakazu wykorzystywania jest więc postanowienie w ujęciu materialnym, a nie formalnym. Nie chodzi o postanowienie o określonym brzmieniu, łącznie z językowym kontekstem wzorca, ale o wysłowioną w nim, przy uwzględnieniu normatywnego kontekstu wzorca umowy, skonkretyzowaną treść normatywną, tj. normę lub jej element, określające prawa lub obowiązki stron. Oznacza to, że pod względem przedmiotowym sąd rozstrzyga o niedozwolonym charakterze postanowienia, które ma daną treść normatywną, wynikającą z przytoczonego jego brzmienia i językowego kontekstu wzorca, w związku z czym ewentualne zmiany tego brzmienia i kontekstu nie wynikają się spod zakresu działania wyroku dopóty, dopóki nie mają wpływu na tę normatywną treść, gdyż zachowuje ona swoją tożsamość. Tożsamość ta jest zachowana, gdy zmiany językowe brzmienia postanowienia nie mają znaczenia normatywnego albo jest ono pomijalne”.

⁷⁸ Uchwała SN z 2015 r.

⁷⁹ Wyr. TS, pkt 47.

polskiego, stanowiąca dla TS punkt odniesienia dla wykładni prawa unijnego, nie jest w świetle prawa unijnego wykładnią konieczną, a jedynie wykładnią dopuszczalną. W szczególności z wyroku TS nie można wywodzić, że dla realizacji celów ochrony konsumenta na poziomie unijnym, w szczególności zaś zapewnienia efektywności tej ochrony, konieczne jest przyjęcie w prawie krajowym regulacji przewidujących rozszerzenie podmiotowe prawomocności wyroków sądowych nakładających zakaz stosowania określonych postanowień wzorca, na innych przedsiębiorców, nieobjętych wprost treścią tego zakazu⁸⁰. Warto przy tym dodać, że szersze ujęcie prawomocności wyroków uznających postanowienia wzorców za niedozwolone, uznane przez TS – pod pewnymi warunkami – jako dopuszczalne i zgodne z prawem unijnym, zapewne czyniłoby ochronę praw i interesów konsumentów bardziej skuteczną⁸¹.

V. Wyrok TS a art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów

Drugie istotne zagadnienie na tle omawianej problematyki sprowadza się do pytania, czy przedmiotowy i podmiotowy zakres prawomocnego wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone w ramach kontroli abstrakcyjnej (ujmowany zgodnie z wykładnią przyjętą w uchwale SN z 2015 r.), bezwzględnie determinuje przedmiotowy i podmiotowy zakres działania zakazu stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumenta (w szczególności praktyki nazwanej, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik)⁸². Możliwe do przyjęcia są następujące poglądy.

W ujęciu skrajnie wąskim, nazwana praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, swoim zakresem mogłaby obejmować tylko i wyłącznie sytuację, w której mimo prawomocnego wyroku stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia we wzorcu umowy stosowanym przez danego przedsiębiorcę, tenże przedsiębiorca w dalszym ciągu stosuje tożsame lub identyczne postanowienia i dodatkowo czyni to tylko we wzorcu, który był przedmiotem prawomocnego orzeczenia. Oznaczałoby to, że praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów byłoby tylko zachowanie polegające na dalszym oferowaniu usług lub produktów⁸³ w oparciu o ten sam wzorzec, w którym znajdują się postanowienia uznane za niedozwolone prawomocnym wyrokiem w kontroli abstrakcyjnej.

Zgodnie z drugim poglądem, przyjmowanym, jak się wydaje, w aktualnym orzecznictwie⁸⁴, praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, swoim zakresem obejmuje tylko i wyłącznie sytuację, w której mimo prawomocnego wyroku stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia we wzorcu umowy stosowanym przez danego przedsiębiorcę, tenże przedsiębiorca w dalszym ciągu stosuje tożsame lub identyczne

⁸⁰ Wyr. SA w Warszawie.

⁸¹ W tym kontekście nie do końca przekonuje wyrażony w opinii Rzecznika pogląd, iż brak skutku *erga omnes* nie oznacza, że stwierdzenie nieuczynnego charakteru postanowienia wzorca umowy nie ma skutku odstrasżającego, ponieważ pozostali przedsiębiorcy skłaniliby się raczej ku zaprzestaniu stosowania analogicznych postanowień (opinia Rzecznika, pkt 71).

⁸² W wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191), SN powołując się na uchwałę SN z 2015 r. stwierdził, że: „(...) stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia identycznego (tożsamego) z postanowieniem wpisanym do rejestru w sprawie przeciwko innemu przedsiębiorcy nie jest zachowaniem bezprawnym w tym sensie, że nie narusza art. 479⁴³ k.p.c. Jak zaś wyjaśniono powyżej, zakres zastosowania zakazu, o którym mowa w art. 24 ust. 1 uokik w zw. z art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, zależy od podmiotowego i przedmiotowego zakresu zakazu wykorzystywania postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone w ramach abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców (art. 479⁴² w zw. z art. 479⁴³ k.p.c.)”.

⁸³ Można się w tym zakresie posłużyć definicją produktu zawartą w art. 2 pkt 3 upnpr.

⁸⁴ Wyr. SN z 12.04.2011 r., sygn. III SK 44/10 (Legalis nr 432333); uchwała SN z 2015 r.; wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191); postanowienie SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 13/15 (Legalis nr 1715011); wyr. SA w Warszawie.

postanowienia, w jakimkolwiek wykorzystywanym przez siebie wzorcu umowy. Taki tok rozumowania zapoczątkowany został w wyroku SN z 2011 r.⁸⁵, w którym SN stwierdził, że praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest dalsze stosowanie postanowienia, którego treść jest identyczna z treścią postanowienia, które zostało wpisane do rejestru klauzul abuzywnych przez tego samego przedsiębiorcę, który uczestniczył w postępowaniu zakończonym wpisem do rejestru klauzul abuzywnych. SN doprecyzował, że dotyczy to jednak nie tylko dalszego stosowania przez przedsiębiorcę tego samego postanowienia wzorca umowy, lecz także identycznego postanowienia w zmienionym wzorcu umowy⁸⁶. Warto przy tym dodać, że w omawianym wyroku SN zaznaczył, że stosowanie postanowień wzorców umowy o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem i wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych może (ale nie musi) być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów⁸⁷. Natomiast w innym wyroku SN uznał, że przedsiębiorca, którego nie wiązał wpis do rejestru klauzul abuzywnych, nawet jeżeli stosował identyczne lub tożsame postanowienia, w ogóle nie może się dopuścić praktyki opisaney w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik⁸⁸.

Taki kierunek wykładni przyjęty został również w uchwale SN z 2015 r., w której SN stwierdził, że zakres skutków uznania postanowienia wzorca umowy za niedozwolone w ramach kontroli abstrakcyjnej pozostaje w związku z zakresem zakazu stosowania praktyki określonej w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik. Wydaje się przy tym, że w aspekcie przedmiotowym SN stanął na stanowisku, iż prawomocność materialna wyroku uznającego stosowane przez danego przedsiębiorca postanowienie wzorca umowy za niedozwolone, obejmuje stosowanie przez tego przedsiębiorcę postanowień o tożsamej treści również w zmienionym lub innym wzorcu. Do takiej konkluzji może prowadzić zarówno uzasadnienie uchwały SN z 2015 r.⁸⁹, jak i sentencja, w której mowa jest o normatywnej tożsamości postanowienia, bez odwołania do określonego wzorca umowy.

Co się tyczy kwestii materialnej tożsamości postanowień danego wzorca, w orzecznictwie przyjęto, że badając nowy lub zmieniony wzorzec koniecznym jest stwierdzenie nie tylko tożsamości brzmienia postanowienia, lecz także dokonanie swoistej projekcji tego, czy nadal postanowienie to mogłoby stanowić – w razie zawarcia umowy – źródło wykreowania konkretnego uprawnienia lub obowiązku sprzecznego z klauzulą dobrej wiary⁹⁰. Uznano przy tym, że przeprowadzenie takiej analizy będzie możliwe tylko w przypadku stosowania postanowienia wpisanego do rejestru klauzul abuzywnych przez przedsiębiorcę, który był wcześniej stroną postępowania zakończonego powyższym wpisem, nawet jeżeli przedsiębiorca ten posługuje się klauzulą o identycznym lub tożsamym brzmieniu w nowym wzorcu umowy, opracowanym dla zawierania tego samego rodzaju umów, co wzorzec, który zawierał postanowienia uznane za niedozwolone. Przeprowadzenie takiej oceny

⁸⁵ Wyr. SN z 12.04.2011 r., sygn. III SK 44/10 (Legalis nr 432333). Warto dodać, że SN oparł swoją argumentację m.in. na wywodach zawartych w uchwale SN z 13.07.2006 r., sygn. III SZP 3/06 (Legalis nr 75466), która odnosiła się jednak do przepisów ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2000 nr 122 poz. 1319; z zm.).

⁸⁶ Wyr. SN z 12.04.2011 r., sygn. III SK 44/10 (Legalis nr 432333).

⁸⁷ Ibidem. SN stwierdził, że stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia umownego wpisanego do rejestru klauzul abuzywnych nie stanowi *ipso facto* praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, co jednak nie oznacza, że w konkretnych okolicznościach nie może zostać uznane za taką praktykę. Warto przy tym dodać, że w tym zakresie SN nie wskazywał *explicite* na praktykę, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik. Warto również dodać, że SN uznał, iż taki kierunek wykładni nie stoi w sprzeczności z uchwałą SN z 13.07.2006 r., sygn. III SZP 3/06 (Legalis nr 75466) m.in. z tego powodu, iż zdaniem SN, uchwała ta nie odnosiła się do kwestii mocy wiążącej wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie wzorca umowy za niedozwolone w innych postępowaniach niż postępowanie o uznanie postanowień wzorca za niedozwolone.

⁸⁸ Wyr. SN z 12.02.2014 r., sygn. III SK 18/13 (LEX nr 1448753) wraz z głosem P. Gutkowskiego, M. Malagi (2014, s. 108).

⁸⁹ Uchwała SN z 2015 r., pkt 4.

⁹⁰ Wyr. SN z 12.04.2011 r., sygn. III SK 44/10 (Legalis nr 432333); wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191); wyr. SA z 14.06.2017 r., VI ACa 41/15 (Legalis nr 1657155).

w odniesieniu do postanowień zawartych we wzorcach innych przedsiębiorców naruszałoby natomiast wypracowane standardy obowiązujące w postępowaniach, w których nakładane są wysokie kary pieniężne⁹¹. Co ciekawe, takie podejście nie wyjaśnia, co w sytuacji, w której tożsame lub identyczne do postanowienia uznanego za niedozwolone, zawartego we wzorcu umowy opracowanym przez danego przedsiębiorcę dla zawierania określonych umów, wykorzystywane byłoby następnie przez tego przedsiębiorcę w innych wzorcach umowy opracowanych dla zawierania innych umów (innego rodzaju umów). Czy wówczas dokonanie projekcji „abuzywności” postanowienia, o której wspomina SN, byłoby możliwe? W przypadku odpowiedzi twierdzącej, raczej należałoby uznać, że w istocie dokonanie takiej analizy byłoby również możliwe wobec wszystkich innych przedsiębiorców stosujących postanowienia tożsame lub identyczne z postanowieniami wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych. Argument nieprzejrzystości tego rejestru⁹² – choć do pewnego stopnia słuszny – w tym kontekście nie wydaje się jednak przekonujący. Innymi słowy, wydaje się, że prowadzone przez Prezesa UOKiK postępowanie administracyjne, a także inicjowane ewentualnym odwołaniem, postępowanie sądowe, pozwalałoby – z pełnym poszanowaniem praw przedsiębiorców do bycia wysłuchanym i zapewniając im odpowiednie gwarancje procesowe – na dokonanie projekcji „abuzywności” postanowień stosowanych we wzorcach przez przedsiębiorców, którzy nie byli stronami postępowania zakończonego wpisem tożsamego postanowienia do rejestru klauzul abuzywnych.

W tym kierunku zdaje się podążać trzeci pogląd, wedle którego nawet wąskie rozumienie rozszerzonej prawomocności wyroków uznających abuzywność postanowień wzorców umowy – zgodnie z uchwałą SN z 2015 r. – nie musi stać na przeszkodzie, aby uznać, że stosowanie postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych przez przedsiębiorców, którzy nie byli stroną postępowania zakończonego wpisem nieuczciwego postanowienia do rejestru klauzul abuzywnych, może stanowić praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów⁹³. W takim ujęciu zakres skutków uznania postanowienia wzorca umowy za niedozwolone w ramach kontroli abstrakcyjnej nie determinowałby zakresu działania zakazu stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów. Wówczas, bezprawność zachowania przedsiębiorcy miałaby swoje źródło nie w naruszeniu art. 479⁴³ k.p.c.⁹⁴, lecz w naruszeniu przepisów k.c.⁹⁵, a mówiąc ściśle w naruszeniu art. 385¹ k.c.⁹⁶.

⁹¹ Wyr. SN z 12.04.2011 r., sygn. III SK 44/10 (Legalis nr 432333); wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191). W wyr. tych SN zaznaczył również, że z uwagi na sposób prowadzenia rejestru klauzul abuzywnych, inni przedsiębiorcy mogą jedynie ustalić, jaką treść mają niedozwolone postanowienia umowne, bez możliwości przeprowadzenia samodzielnej oceny czy stosowane przez nich, identyczne lub tożsame w treści postanowienie umowne, naruszałoby rozkład praw i obowiązków stron ewentualnej umowy w sposób uznany za niedozwolony.

⁹² Wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191).

⁹³ Nieprawomocny wyr. SOKiK z 5.04.2017 r., XVII AmA 117/13 (Legalis nr 1663774); nieprawomocny wyr. SOKiK z 5.04.2017 r. XVII AmA 144/13 (Legalis nr 1663788). W przywołanych wyrokach SOKiK wskazano, że jeżeli ustawodawcy chodziłoby o uznanie za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów wyłącznie praktyki przedsiębiorcy, przeciwko której zapadł prawomocny wyrok, to zbędne byłoby odwoływanie się w treści art. 24 ust 2 pkt 1 uokik do rejestru klauzul abuzywnych, a wystarczające byłoby odwołanie się do zakazu stosowania postanowienia, jaki jest zawarty w prawomocnym wyroku wydanym w oparciu o art. 479⁴² k.p.c. Odwoływanie się do wpisu postanowienia do tego rejestru zbędne byłoby także dlatego, że zakaz stosowania postanowienia zawarty w wyroku, obowiązuje przedsiębiorcę już od daty prawomocności orzeczenia, a więc chwila wpisania do rejestru klauzul abuzywnych jest w istocie drugorzędna. Nielogiczne, bo niczym nieuzasadnione, byłoby więc oczekiwanie z możliwością wszczęcia postępowania o naruszenie zbiorowych interesów konsumentów aż do momentu wpisu postanowienia do rejestru klauzul abuzywnych, jeśli przykładowo przedsiębiorca wbrew treści wyroku nadal stosowałby zakazane postanowienie. Oznaczałoby to, że dla przedsiębiorcy, którego dotyczyło orzeczenie istnieje przyzwolenie na stosowanie niedozwolonych postanowień aż do czasu wpisu klauzuli do rejestru klauzul abuzywnych, bez konsekwencji jakie wiąże się z naruszeniem art. 24 uokik. Należy przy tym dodać, że prezentowany w tych wyrokach kierunek wykładni aktualnie wydaje się odosobniony – zob. wyr. SA z 22.03.2017 r., VI ACa 134/14 (Legalis nr 1657160); wyr. SA w Warszawie; wyr. SA z 22.03.2017 r., VI ACa 277/14 (Legalis nr 1640849); wyrok SA z 14.06.2017 r., VI ACa 41/15 (Legalis nr 1657155); nieprawomocny wyr. SOKiK z 4.07.2017 r., XVII AmA 9/15 (Legalis nr 1674376).

⁹⁴ Wyr. SN z 7.03.2017 r., sygn. III SK 1/15 (Legalis nr 1618191).

⁹⁵ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.; dalej jako: k.c.).

⁹⁶ Zob. uchwała SN z 13.01.2011 r., sygn. III CZP 119/10 (OSNC 2011/9/95); nieprawomocny wyr. SOKiK z 5.04.2017 r., XVII AmA 117/13 (Legalis nr 1663774); nieprawomocny wyr. SOKiK z 5.04.2017 r. XVII AmA 144/13 (Legalis nr 1663788); Gutkowski i Malaga, 2014, s. 114.

Mając na uwadze motywy wyroku TS, taki model byłby do przyjęcia, wszakże pod warunkiem, że przedsiębiorca mógłby dowodzić, że stosowane przez niego postanowienia nie są materialnie tożsame z tymi wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych, a także, że nie są nieuczciwe. To z kolei mogłoby prowadzić do wniosku, że w przypadku stawianego przedsiębiorcom zarzutu stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, obowiązkiem Prezesa UOKiK byłyby nie tylko wykazywanie tożsamości postanowień (z tymi wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych), lecz także wszystkich przesłanek ich nieuczciwości. Tymczasem, przykładowo w uchwale SN z 2013 r., SN przyjął, iż Prezesowi UOKiK taka kompetencja nie przysługuje⁹⁷. Za słusznością takiego poglądu z pewnością przemawia fakt, że na podstawie przepisów obowiązujących przed reformą systemu abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy (uchylony obecnie art. 479³⁸ § 1 k.p.c.), Prezes UOKiK był jednym z podmiotów uprawnionych do wniesienia powództwa o uznanie postanowienia za niedozwolone. W przypadku uznania, że dane postanowienie stosowane przez przedsiębiorcę może mieć charakter nieuczciwy (choćby z tego powodu, że jest identyczne lub tożsame z postanowieniami wpisanymi do rejestru klauzul abuzywnych), Prezes UOKiK miał zatem odpowiednie instrumentarium prawne do wykorzystania⁹⁸.

Na marginesie warto zaznaczyć, że przyjęcie, iż w omawianym zakresie bezprawność zachowania przedsiębiorcy miałaby swoje źródło w naruszeniu art. 385¹ k.c. mogłoby z kolei prowadzić do wniosku, że jako nienazwaną praktykę naruszającą zbiorowe interesy, w konkretnych okolicznościach można było uznać zachowanie przedsiębiorcy polegające na stosowaniu wszelkich nieuczciwych postanowień, a więc zarówno tych wpisanych, jak i niewpisanych do rejestru klauzul abuzywnych⁹⁹. Wszak przyjmuje się, że katalog zachowań przedsiębiorców, które mogą stanowić praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, zawarty w art. 24 ust. 2 uokik, ma jedynie przykładowy i otwarty charakter. W takim ujęciu podstawą odpowiedzialności przedsiębiorcy nie

⁹⁷ Uchwała SN z 13.12.2013 r., III CZP 73/13 (Legalis nr 744443). W uchwale tej SN stwierdził, że: „(...) ocena tego, czy określone postanowienie wzorca umowy może być uznane za niedozwolone należy do sądu ochrony konkurencji i konsumentów. Oznacza to, że Prezes UOKiK nie ma kompetencji, aby uznać, że postanowienie użyte we wzorcu przez danego przedsiębiorcę jest niedozwolone. Taką interpretację omawianego przepisu wzmocnia również regulacja zawarta w art. 479³⁸ k.p.c., który legitymację do wytoczenia powództwa w sprawie abstrakcyjnej kontroli wzorca umowy przysądza również Prezesowi UOKiK. Ustawodawca wyraźnie sygnalizuje, że Prezes UOKiK nie ma samodzielnej kompetencji do oceny, czy postanowienie użyte we wzorcu umownym przez określonego przedsiębiorcę jest niedozwolone. Rozwiązanie takie należy uznać za celowe i dobrze określające wzajemne kompetencje różnych podmiotów, które mogą podejmować działania zapobiegające stałemu stosowaniu wobec konsumentów niedozwolonych postanowień we wzorcach umownych wytworzonych przez przedsiębiorcę. Tak regulacja zasługuje na pełną aprobatę, zważywszy że sprawa o uznawanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone ma charakter typowo cywilny i wymaga skomplikowanych ocen (wzięcia pod uwagę interesów stron, sprzeczności z dobrymi obyczajami, określenia charakteru świadczenia) do których powołany jest sąd, a nie organ administracyjny”. W tym kontekście warto jednak przypomnieć, że obecnie obowiązujące przepisy oparte na abstrakcyjną kontrolę wzorców umów właśnie o postępowanie administracyjne prowadzone przez Prezesa UOKiK.

⁹⁸ Choć należy dodać, że przedmiotem badania w kontroli abstrakcyjnej jest wzorzec umowy, nie zaś konkretne (postanowienia) umowy. W przypadku zaniechania stosowania wzorca z żądaniem uznania postanowienia takiego wzorca za niedozwolone można było wystąpić tylko przez kolejne sześć miesięcy od momentu zaniechania (uchylony obecnie art. 479³⁹ k.p.c.). Nieuczciwe postanowienia mogły być jednak faktycznie dalej stosowane w umowach zawartych na podstawie danego wzorca. Ponadto, wobec występujących w doktrynie i orzecznictwie wątpliwości w zakresie rozszerzonej prawomocności wyroków stwierdzających niedozwolony charakter postanowień wzorców umowy, również wykładnia uchylonego obecnie art. 479³⁸ k.p.c. oraz zakres kompetencji Prezesa UOKiK w tej materii, mogły budzić wątpliwości. Przykładowo w postanowieniu SN z 19.03.2014 r., sygn. I CSK 20/14 (LEX nr 1460974), SN stwierdził, że: „(...) z woli samego ustawodawcy prawomocny wyrok stwierdzający uznanie za niedozwolone postanowienia wzorca umowy ma, po wpisaniu go do właściwego rejestru, skutek wobec osób trzecich. W konsekwencji rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ k.p.c.) uzasadnia odrzucenie pozwu w razie wytoczenia powództwa przez inną stronę powodową przeciwko innej stronie pozwanej, jeżeli przedmiotem sporu są takie same postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK”.

⁹⁹ Taka wykładnia przepisów mogłaby jednak stać w sprzeczności z postulatem, zgodnie z którym, treść i zakres inkryminowanego zachowania powinny zostać w ustawie ściśle określone. Z drugiej strony, zarówno zakaz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów (art. 24 uokik), jak i zakaz porozumień ograniczających konkurencję (art. 6 ust. 1 uokik) i wreszcie obowiązujący od dnia 17 kwietnia 2016 r. zakaz stosowania niedozwolonych postanowień wzorców umów (art. 23a uokik) ujęte zostały bardzo ogólnie. W istocie zakazy te stanowią klauzule generalne, dookreślane w praktyce przez judykaturę i doktrynę. W każdym razie, w świetle motywów wyroku TS, taki model wymagałby zapewnienia przedsiębiorcom odpowiednich gwarancji procesowych. Zarzuty w przedmiocie bezprawności zachowania przedsiębiorcy, stawiane przez Prezesa UOKiK, musiałyby być sformułowane jasno, wraz z precyzyjnym przytoczeniem odpowiednich podstaw prawnych, tak aby umożliwić przedsiębiorcy podjęcie skutecznej obrony, w tym możliwość dowodzenia, że stosowane przez niego postanowienia nie są nieuczciwe.

byłby zatem art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik, lecz mógłby być art. 24 ust. 1 i ust. 2 *in principio* uokik, w związku z bezprawnym zachowaniem polegającym na naruszeniu art. 385¹ k.c.¹⁰⁰.

Powyższe rozważania stoją jednak w sprzeczności z motywami uchwały SN z 2015 r., które mimo wyroku TS zdają się pozostawać aktualne, choć – jak słusznie wskazał SA w Warszawie – w zakresie, w jakim odwoływały się do wykładni prawa unijnego, uległy pewnemu osłabieniu¹⁰¹.

VI. Uwagi końcowe

Mimo reformy systemu abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy, powyższe zagadnienia częściowo pozostają aktualne, jako że w stosunku do postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych, Prezes UOKiK do 2026 r. orzekł będzie o stosowaniu praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów na podstawie przepisów dotychczasowych¹⁰². W tym okresie, przepisy wprowadzone nowelizacją uokik obowiązywać będą natomiast równolegle. Dokonały one przejścia z sądowej kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umowy na kontrolę w trybie administracyjnym (z możliwością odwołania się do sądu), co w założeniu autorów miało doprowadzić do bardziej skutecznego eliminowania niedozwolonych postanowień umownych z obrotu¹⁰³. Czy tak się rzeczywiście stanie, pokaże praktyka. W każdym razie nowe przepisy nie powinny budzić tak wielu wątpliwości interpretacyjnych, skutkujących długotrwałą rozbieżnością w orzecznictwie, co nie tylko nie realizowało – tak istotnego dla przedsiębiorców – postulatów pewności i stabilności prawa, lecz nie służyło również ochronie interesów konsumentów.

W ramach nowej procedury, decyzja o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone wydawana jest przez Prezesa UOKiK, który za naruszenie zakazu stosowania niedozwolonych postanowień wzorców umów¹⁰⁴ może również nałożyć karę pieniężną¹⁰⁵. Ponadto w decyzji takiej Prezes UOKiK może określić środki usunięcia trwających skutków naruszenia wspomnianego zakazu¹⁰⁶. Nie powinno budzić wątpliwości, że w ramach postępowania prowadzonego przed Prezesem UOKiK, a w przypadku odwołania od decyzji, również w postępowaniu sądowym, przedsiębiorcy mają zapewnioną możliwość dowodzenia, że stosowane przez nich postanowienia wzorców umowy nie mają charakteru nieuczciwego. W konsekwencji mogą skarżyć nałożenie kary pieniężnej zarówno co do zasady, jak i co do wysokości. Ponadto, nowe przepisy przewidują możliwość koncyliacyjnego zakończenia sporu, z jednej strony bez konieczności wydawania decyzji (art. 49a uokik), ewentualnie poprzez wydanie decyzji zobowiązującej (art. 23c uokik)¹⁰⁷. W takich wypadkach nie jest więc wykorzystywana sankcja kary pieniężnej¹⁰⁸. Wydaje się, że taki model abstrakcyjnej kontroli wzorców umowy, z perspektywy praw i gwarancji procesowych przedsiębiorców spełnia wymogi wskazane w wyroku TS.

¹⁰⁰ Taka wykładnia przepisów byłaby zresztą do pogodzenia z wąskim ujęciem rozszerzonej prawomocności wyroków stwierdzających abuzywność postanowień w kontroli abstrakcyjnej i to nawet przy założeniu, że determinuje ono zakres stosowania art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik. Praktyki o której mowa w tym przepisie mógłby się zatem dopuścić tylko przedsiębiorca, który brał udział w postępowaniu zakończonym prawomocnym wyrokiem uznającym abuzywność postanowienia lub postanowień wzorca umowy (bezprawność wynikałaby z naruszenia art. 479⁴² w zw. z art. 479⁴³ k.p.c. oraz pośrednio z naruszenia art. 385¹ k.c.). Inni przedsiębiorcy natomiast, w konkretnych okolicznościach mogliby się dopuścić nienazwanej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów (art. 24 ust. 2 *in principio* uokik) polegającej na stosowaniu w swoich wzorcach umowy lub umowach nieuczciwych postanowień (bezprawność wynikałaby z naruszenia art. 385¹ k.c.).

¹⁰¹ Wyr. SA w Warszawie.

¹⁰² Na podstawie uchylonego obecnie art. 24 ust. 2 pkt 1 uokik. Zob. przypisy nr 14, 17 i 18.

¹⁰³ Uzasadnienie nowelizacji uokik, s. 7.

¹⁰⁴ Dział IIIA oraz art. 23a uokik.

¹⁰⁵ Art. 106 ust. 1 pkt 3a uokik.

¹⁰⁶ Art. 23b ust. 2 uokik.

¹⁰⁷ Uzasadnienie nowelizacji uokik, s. 8.

¹⁰⁸ Ibidem.

Bibliografia

Gutkowski, P. i Malaga, M. (2014). Rozszerzona skuteczność wyroków SOKiK w sprawach dotyczących klauzul niedozwolonych. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2014 r., sygn. akt III SK 18/13. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 9(3).

Bartosz Wyżykowski

Radca prawny; Zastępca Dyrektora Wydziału Klienta Rynku Bankowo-Kapitałowego w Biurze Rzecznika Finansowego. Artykuł prezentuje poglądy autora i nie powinien być traktowany jako stanowisko innych podmiotów, organów lub instytucji. E-mail: bartosz.wyzykowski@gmail.com.